

УДК 347.4

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Надія ВОРОНІНА,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена актуальним питанням цивільно-правового регулювання страхування у сфері туризму, пошуку дієвих механізмів підвищення відповідальності як страховиків, так і страхувальників. Тому страхування може розглядатися як один із методів нівелювання несприятливих наслідків під час здійснення туристичної діяльності.

Ключові слова: туризм, туристична діяльність, страхування, страховий поліс, страхова компанія.

CONCERNING QUESTION OF NECESSITY LEGAL REGULATION OF COMPULSORY HEALTH INSURANCE IN UKRAINE

Nadezhda VORONINA,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Civil law
of National University "Odessa Law Academy"

SUMMARY

The article refers to the current issues of civil-legal regulation of insurance in the sphere of tourism, and search for effective mechanisms to increase the liability of insurers and insureds. Accordingly, insurance can be considered as one of the methods of leveling out the adverse effects of tourism activities.

Key words: tourism, travel, insurance, insurance policy.

Постановка проблеми. Сучасний туризм – це один із провідних напрямків соціально-економічної діяльності більшості держав, а туристична індустрія – невід’ємний елемент споживчих моделей і соціальної поведінки значної частини населення. Туризм є одним із засобів забезпечення фізичного й психічного благополуччя нації та функціонує як галузь, що збільшує суспільне багатство за рахунок відновлення трудових ресурсів і забезпечення зайнятості населення. Туристична діяльність стає однією з пріоритетних галузей соціально-економічного життя країни й вимагає належного цивільно-правового регулювання.

Найважливішою умовою для прискореного розвитку туризму є підвищення його соціально-економічної ефективності й значимості для громадян, суспільства й держави, формування законодавства України з питання цивільно-правового регулювання страхування в туристичній діяльності з урахуванням сучасного світового досвіду.

Актуальність теми дослідження. Держава й суспільство повинні серйозно підходити до проблеми ризиків, які супроводжують багато видів суспільно-корисної діяльності й мають шкідливі наслідки. Страхування в цьому разі може розглядатися як один із методів нівелювання несприятливих наслідків під час здійснення туристичної діяльності. Методи, які супроводжують професійну діяльність працівника, повинні забезпечувати певний ступінь майнового захисту інтересів як заподіювачів шкоди, так і потерпілих. Законодавець передбачає обов’язкове страхування (відповідальність держави), однак держава не завжди в змозі виконати передбачене, а добровільне страхування не покриває всіх ризиків. Тому питання цивільно-правового регулювання страхування в туристичній діяльності потребують детального доопрацювання.

Стан дослідження. Загальним питанням страхування присвячені роботи М.І. Брагінського, В.В. Вітрянського, А.П. Сергєєва, Ю.Б. Фогельсона, М.Я. Шимінової та ін. Окремо розглядалися питання здійснення туристичної діяльності, її організації та правового регулювання О.С. Адамовою, Р.І. Яворським та ін. Проте досі проблема страхування в туристичній діяльності з погляду цивільно-правової науки належно не проаналізована.

Цивільний кодекс України [1], Закони України «Про захист прав споживачів» [2], «Про туризм» [3] наділяють туриста арсеналом прав і обов’язків для забезпечення немайнових і майнових інтересів осіб у сфері туризму, але залишаються невирішеними питання щодо страхування як способу забезпечення прав споживачів туристичних послуг.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв’язку зі здійсненням страхування в туристичній діяльності. Предмет дослідження становлять міжнародно-правові та вітчизняні норми цивільного права, що регулюють відносини, пов’язані зі страхуванням у сфері туристичної діяльності, а також судова та правозастосовна практика.

Незважаючи на те, що питання страхування є доволі розповсюдженими, однак саме в туристичній діяльності ми можемо спостерігати низку невирішених проблем. Це стосується насамперед ризиків, які складно передбачити, це економія на страховому полісі, що в подальшому спричиняє низку проблем. Актуальність і недостатня наукова розробленість названих питань визначили вибір теми, мету й завдання дослідження.

Метою й завданням статті є комплексне вивчення теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання страхування в туристичній діяльності, пошук шляхів їх вирішення, а також формування пропозицій

щодо вдосконалення вітчизняного законодавства й судової практики з розгляду й вирішення спорів, пов'язаних зі страхуванням у сфері туристичної діяльності. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розгляд джерел правового регулювання відносин страхування у сфері туристичної діяльності;
- аналіз поняття страхування у сфері туристичної діяльності, розкриття його обсягу й змісту.

Виклад основного матеріалу. Страхування, будучи найдавнішим способом захисту майнових інтересів людини, в економічній і правовій науці розглядається насамперед як економічна категорія, а також у якості об'єкта правового регулювання. До законодавчих джерел, які регулюють питання страхування як об'єкта правового регулювання, слід віднести Конституцію України [4], що визначає пріоритетним напрямом розвитку держави захист прав та інтересів людини й громадянина, надання громадянам певних прав, які лежать в основі майнових інтересів.

Підвалинами організації страхування в Україні є норми, що містяться в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), яким повинні відповідати інші законодавчі, нормативно-правові та підзаконні акти, що регулюють страхові відносини.

Особливе місце в регулюванні питань страхування посідає Закон України «Про страхування» [5]. Цей Закон має комплексний характер, оскільки крім відносин між страхувальником і страховиком також регулює порядок забезпечення фінансової діяльності та стійкості страховиків і порядок здійснення державного контролю за страховою діяльністю.

Найбільш важливими міжнародно-правовими документами в галузі туризму є Спільна резолюція Конференції ООН із міжнародного туризму й подорожей (Рим, 21.08 – 5.09.1963р.) [6]; Заключний акт Наради з безпеки й співробітництва в Європі 1975 р.; Манильська декларація по світовому туризму (Маніла, 27.09–10.10.1980 р.); Документ Акапулько (Мексика, 21–27.08.1992 р.); Хартія туризму (1985 р., схвалена на VI сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації) і її додаток – Кодекс туриста; Гаазька декларація з туризму (10–14.04.1989 р., Нідерланди) [7]; Заява та діяльність СОР у галузі запобігання організованому сексу-туризму (Мадрид, травень 1995 р.) [8].

Міжнародний туризм у різних країнах характеризується багатьма загальними рисами, незважаючи на відмінність суспільних умов його розвитку. Зумовлено це тим, що туризм не залежить тільки від суспільних відносин, на нього впливає рівень продуктивних сил і результат прогресу й розвитку цивілізації взагалі. Розвиток міжнародного туризму насамперед стосується попиту на послуги туризму й подорожей [9, с. 56].

Відповідно до положень міждержавних стандартів у галузі туризму під туристичною послугою розуміють результат діяльності туристичного підприємства із задоволення відповідних потреб туристів [10]. Страхування в туризмі – це особливий вид страхування, що забезпечує страховий захист туристів у процесі подорожі, а також страховий захист безпосередньо туроператорів і турагентів під час здійснення туристичної діяльності.

Цивільно-правове регулювання відносин зі страхування в туристичній діяльності має забезпечувати захист прав і законних інтересів страхувальника, вигодонабувача чи застрахованої особи.

Згідно з ч. 1 ст. 16 Закону України «Про туризм» страхування туристів є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі договорів зі страховиками. Такі правовідносини засновані на підставі агентської угоди між туроператором і страховиком. За цим договором страховик уповноважує агента здійснювати страхування

туриста під час укладення договорів про надання туристичних послуг, при цьому в разі настання страхового випадку страховик стає суб'єктом, який несе відповідальність [11, с. 22].

Основною метою страхування в туристичній діяльності є забезпечення громадян гарантією отримання страхових виплат за умови настання страхового випадку за рахунок накопичених коштів і фінансування медичних профілактичних заходів. Туристична діяльність, як будь-який вид діяльності, має свою специфіку, яка виражається в обсязі законодавства, що регулює туристичну діяльність; у сфері регулювання правовідносин між туристом і туристичною фірмою, а також економічних відносин між компаньйонами; у міжнародному рівні туристичної діяльності.

Після запровадження безвізового режиму громадяни України можуть подорожувати до держав – учасниць Шенгенської угоди без необхідності отримання в'їзної візи держави призначення. Безвізовий режим передбачає, що для перетину кордону з ЄС потрібен тільки біометричний паспорт і фінансове забезпечення. Фінансовим забезпеченням може бути банківська гарантія, дорожні чеки, готівкові кошти на банківських рахунках. Страхового полісу в переліку документів немає. З іншого боку, з 1994 р. діє Закон «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» [12]. У ньому зазначено, що «з метою створення умов, що гарантують відшкодування громадянину України витрат, пов'язаних із надзвичайними обставинами під час перебування за кордоном, громадянин України повинен бути застрахований». «Наявність страхового поліса є обов'язковою для всіх громадян України, які виїжджають за кордон згідно з нашим законодавством, а не тільки з правилами в'їзду, установленими іноземними державами». Однак питання щодо виконання цих норм і того, хто має здійснювати перевірку, залишається відкритим, і в разі виникнення певних обставин з'являється низка проблем.

Відвідуючи різні країни, турист частіше, ніж місцеві жителі, схильний до впливу несприятливих чинників ризику. На 100 тисяч туристів припадає в середньому 4 смертельних випадки, 2 переломи хребта, 1 черепно-мозкова травма, 6 гострих апендицитів, 10 важких переломів, п'ять інфекційних захворювань, п'ять загострень хронічних захворювань, що загрожують життю, а також 2000 дрібних травм, сонячних опіків і теплових ударів, тобто в середньому з кожним 50-м туристом відбувається страховий випадок. Причин для такої статистики багато; по-перше, більшість поїздок – це різка зміна клімату й навколишнього середовища, що часто негативно впливає на туриста; по-друге, нестабільне становище в низці країн Європи, Азії й африканського континенту; можливість терактів і стихійних лих; до того ж, причиною збільшення кількості травм і смертельних випадків в останні роки є зростаюча популярність екстремального туризму. Настання страхових випадків тягне за собою непередбачені витрати, розмір яких під час подорожі в чужій країні може бути дуже великий, і не кожен турист буде в змозі оплатити їх у повному обсязі. Саме в цій ситуації дуже актуальною є проблема захисту від прояву специфічних ризиків у сфері туризму. Проблеми можуть виникати як безпосередньо в туриста, так і в туристичної компанії. Сьогодні громадянин, який потрапив у зону катастрофи, має сподіватися тільки на те, що його захистить і врятує держава. Так, відповідно до ст. 14 Закону України «Про туризм» держава гарантує захист законних прав та інтересів громадян України, які здійснюють туристичні подорожі за кордон. У разі виникнення надзвичайних ситуацій держава вживає заходів для захисту інтересів українських туристів за межами України, зокрема заходів для їхньої евакуації з країни тимчасового перебування.

Договір страхування, крім перерахованих медичних витрат, може включати додатковий захист як для здоров'я, так і для майна мандрівника. Останнім часом туристи стали частіше цікавитися новими розвагами, зокрема й екстремальними, які створюють певний ризик для здоров'я. У таких випадках радять вибирати страховку, яка включає додаткові ризики під час заняття активними видами спорту або заняття спортом на професійному чи аматорському рівні.

Висновки. Аналіз і практика застосування вітчизняного законодавства, що регулює туристичну діяльність, дозволяють визначити, що вони не відповідають міжнародним стандартам і сучасному стану сформованих страхових відносин у сфері туризму. Вважаємо за необхідне, урахувавши розвиток туризму, адаптувати вітчизняне законодавство до міжнародних стандартів. Отже, збираючись у поїздку, необхідно застрахувати невідкладну медичну допомогу через нещасний випадок або хвороби, термінову медичну евакуацію, зокрема медичне транспортування (тобто виклик «швидкої допомоги»), репатріацію в разі летального результату.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356
2. Про захист прав споживачів : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991. – № 30. – Ст. 379.
3. Про туризм : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. – № 31. – Ст. 241.
4. Конституція України : Основний закон України, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Страхування : [підручник] / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 396.

6. Общая резолюция Конференции ООН по международному туризму и путешествиям о развитии туризма : международный договор от 21.08.1963 г. // Международный туризм: правовые акты. – М., 2000. – С. 180.

7. Международный туризм: правовые акты. – М., 2000.

8. Устав ВТО. Мадрид (Испания), 1975 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.world-tourism.org.

9. Адамова О.С. Поняття та джерела туристського права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apdr.in.ua/v53/08.pdf>.

10. Общая резолюция Конференции ООН по международному туризму и путешествиям о развитии туризма : международный договор от 21.08.1963 г. // Международный туризм: правовые акты. – М., 2000. – С. 175–179.

11. Гудима М.М. Захист прав споживачів за договором про надання туристичних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.М. Гудима ; Нац. акад. правових наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2012. – 46 с.

12. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994. – № 18. – Ст. 101.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Вороніна Надія Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Voronina Nadezhda Viktorovna – Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Civil law of National University "Odessa Law Academy"